

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Katarína Holková

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**CESTA KREŠŤANSKEJ DOKONALOSTI
PROSTREDNÍCTVOM ČNOSTÍ**

Bakalárska práca

Študijný program: Sociálna práca

Školiace pracovisko: Ústav romologických štúdií

Školiteľ: ThDr. Miroslav Lyko, PhD.

Nitra 2010

Katarína Holková

Ďakujem môjmu školiteľovi práce
ThDr. Miroslavovi Lykovi, PhD.
za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytol pri vypracovaní
bakalárskej práce.

ABSTRAKT

HOLKOVÁ, Katarína: Cesta kresťanskej dokonalosti prostredníctvom čností. [Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Ústav romologických štúdií – Školiteľ: ThDr. Miroslav Lyko, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.). – Nitra : FSVaZ, 2010. 41 s.

Autorka sa v predkladanej práci venuje dôstojnosti človeka a čnostiam. Cieľom tejto práce je prepojiť kresťanskú dokonalosť so sociálnou spravodlivosťou. Celá práca je teoretická. Snaží sa v nej poukázať na názory jednotlivých autorov, ktoré dopĺňa svojimi poznatkami a skúsenosťami. V prvej kapitole rozoberá dôstojnosť, jej dôvody, rešpektovanie a zaoberá sa tiež kultúrou života a kultúrou smrti. V druhej kapitole sa venuje kardinálnym čnostiam, ktoré sú rozvážnosť, spravodlivosť, mravná sila a miernosť. Ďalej sociálnymi čnosťami a ich deleními. Teologálne čnosti, viera, nádej, láska, rozoberá v tretej kapitole. Jadro práce končí diskusiou, ktorá obsahuje vlastné názory a poznatky k danej téme. Výsledkom práce je úspešné prepojenie cesty kresťanskej dokonalosti s cestou realizácie sociálnej spravodlivosti.

Kľúčové slová:

Dôstojnosť. Kardinálna čnosť. Rozvážnosť. Spravodlivosť. Mravná sila. Miernosť. Sociálna čnosť. Teologálna čnosť. Viera. Nádej. Láska.

ABSTRACT

HOLKOVÁ, Katarína: *Way of Virtues towards Christian Perfection*. [Bachelor's Thesis] – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health Care; Department of Roma Culture – Supervisor: ThDr. Miroslav Lyko, PhD. Level of qualification: Bachelor (Bc.) – Nitra: FSVaZ, 2010. 41 pages.

The author of this Bachelor's thesis deals with the human dignity and virtues; her aim has been to interconnect the Christian perfection with social justice. The overall thesis is exclusively theoretical; she refers to and tries to point out ideas of different authors, which she complements with her own knowledge and experience concerning the aforementioned main subject of the Bachelor's thesis. In the first chapter she discusses dignity, reasons for feeling dignified, how to respect dignity; furthermore, she concerns here also the culture of life and death. Within the second chapter she addresses cardinal virtues, i.e.: deliberation, justice, moral power and moderateness; moreover this chapter contains also social virtues and their classification. The teleological virtues - as: faith, hope and love - are subject of the third chapter. The core-part of the thesis ends with discussion that contains the author's own ideas and knowledge concerning the main theme. The result of this Bachelor's thesis is successful interconnection of Christian way towards perfection with the way of social justice.

Key words:

Dignity. Cardinal virtue. Deliberation. Justice. Moral Power. Moderateness. Social Virtue. Teleological virtue. Faith. Hope. Love.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYJADRENIE DÔSTOJNOSTI ČLOVEKA ČNOSTNÝM ŽIVOTOM	9
1.1 Dôvody dôstojnosti ľudskej osoby	9
1.2 Rešpektovanie a ochrana dôstojnosti človeka	13
1.3 Kultúra života verzus kultúra smrti	14
2 ĽUDSKÉ ČNOSTI AKO PRIRODZENÁ POMOC ČLOVEKU K JEHO DOKONALOSTI	18
2.1 Rozvážnosť ako morálna zásada	18
2.2 Spravodlivosť v spojení s láskou	18
2.3 Mravná sila ako cesta k dokonalosti	20
2.4 Miernosť, kresťanský princíp	20
2.5 Sociálne čnosti, základ sociálnej spoločnosti	21
3. TEOLOGÁLNE ČNOSTI AKO NADPRIRODZENÁ POMOC ČLOVEKU K JEHO DOKONALOSTI	27
3.1 Viera základ kresťanského náboženstva	27
3.2 Čnosť nádeje, pilier morálnosti	29
3.3 Láska, vrchol čností	30
4 DISKUSIA	35
ZÁVER	38
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	39

ZOZNAM SKRATIEK

Mt – Evanjelium podľa Matúša

Lk – Evanjelium podľa Lukáša

Jn – Evanjelium podľa Jána

1Jn – Prvý Jánov list

Flp – List Filipanom

Gn – Kniha Genezis

Múd- Kniha múdrostí

Rim – List Rimanom

ÚVOD

Etický kódex vyžaduje od sociálneho pracovníka plniť etické, morálne, spoločenské, mravné i osobné zásady a podporovať klientov v ich nepriaznivých životných a sociálnych situáciách. Tieto zásady môžeme dodržiavať aj cez čnosti, lebo čnosti nám napomáhajú konať dobro, stať sa mravnými a morálnymi. Ľudské a teologálne čnosti nám otvárajú cestu k dosiahnutiu cieľa každého pomáhajúceho pracovníka. Napomáhajú nám stať sa dokonalými a prostredníctvom nich je človek otvorený pomáhať druhým ľuďom. Týmto sa zaoberá táto záverečná práca, ktorá je rozdelená do štyroch kapitol.

V prvej kapitole sa venujeme dôstojnosti človeka cez čnostný život. Dozvedáme sa, aké sú dôvody ľudskej dôstojnosti, ako si človek môže a má chrániť svoju dôstojnosť. Zaoberá sa kultúrou života a kultúrou smrti.

Druhá kapitola je zameraná na kardinálne čiže ľudské čnosti. Rozdeľuje ich na rozvážnosť, spravodlivosť, mravnú silu a miernosť. Jednotlivé čnosti podrobne opisuje a rozoberá. Do popredia dáva aj sociálne čnosti, ktoré napomáhajú človeku stať sa morálnymi. Tieto čnosti by mal mať každý sociálny pracovník, a keď ich nemá, musí ich trénovať, aby ich svojou pomocou získal.

Teologálnymi čnosťami sa zaoberá tretia kapitola. Delia sa na vieru, nádej a lásku. Vierou sa snaží sociálny pracovník veriť nielen v Boha, ale aj v to, že úspešne pomôže svoju klientovi zložiť jeho problém. Sociálny pracovník dáva nádej klientovi na vyriešenie jeho zlej životnej situácie. Pri vzťahu sociálny pracovník a klient je dôležitá láska, aby sa navzájom dokázali počúvať.

Posledná štvrtá kapitola podrobne rozoberá prácu a hlavný cieľ tejto práce. Snaží sa prepojiť dokonalosť so spravodlivosťou.

1 Vyjadrenie dôstojnosti človeka čnostným životom

Dôstojnosť človeka je vyjadrením osobných a sociálnych hodnôt všetkých ľudí. V deklarácii ľudských práv a slobôd sa jasne píše: „Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach.“ Dôstojnosť ľudskej osoby je jednou z prioritných dôvodov sociálnej práce, ktoré motivujú k pomoci, zadosťučinujúcej materiálnym i duchovným potrebám človeka. Strieženec (1996, s. 50) poníma dôstojnosť človeka ako, „predstavy o osobnej a sociálnej hodnote každého človeka. V prvom rade vyjadruje vzťah k sebe samému, vzťah k iným ľuďom, skupinám, k minoritám a vzťah k spoločnosti. Uvedomenie si vlastnej dôstojnosti je forma sebauvedomovania a sebakontroly.“

Katechizmus Katolíckej cirkvi (2007) definuje čnosť ako trvalú a stálu dispozíciu konať dobro. Umožňuje človekovi nielen konať dokonalé skutky, ale aj dávať zo seba samého to najlepšie. Čnostný človek so všetkými svojimi zmyslovými a duchovnými silami smeruje k dobru, ide za ním a volí si ho v konkrétnom konaní. Cieľom čnostného života je stať sa podobným Bohu podľa slov Krista: „Buďte dokonalí ako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5, 48)

Preto človek najviac vyjadří svoju dôstojnosť a svoje „človečenstvo“, keď jeho životná cesta smeruje k dobru, ba pre veriaceho človeka – k absolútnemu Dobru. Skutky, ba celý takýto životný postoj, možno označiť za permanentnú čnosť, ktorá je ovocím vzájomného dialógu človeka s vlastným svedomím, s prirodzeným mravným zákonom a v konečnom dôsledku aj so samotným Bohom.

1.1 Dôvody dôstojnosti ľudskej osoby

Človek bol stvorený ako rozumná bytosť. Prvý vatikánsky koncil (In Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č.293) o stvorení poznamenal že „Boh vo svojej добрote a svojou všemohúcou silou z úplne slobodného rozhodnutia na počiatku času stvoril z ničoho zároveň obidve stvorenia, duchovné i telesné, nie aby zväčšil svoju blaženosť, ani aby ju nadobudol, ale aby prejavil svoju dokonalosť prostredníctvom dobier, ktoré udeľuje stvoreniam.“

Druhý vatikánsky koncil (Gaudium et spes, č. 17) sa vyjadril, že „Boh chcel ponechať človekovi možnosť rozhodovať sa, aby sám od seba hľadal svojho Stvoriteľa a slobodne dosiahol plnú a blaženú dokonalosť tým, že sa k nemu primkne.“

Svätá Katarína Sienská (In Katechizmus katolíckej cirkvi 2007, č. 356) kladie otázku: „Čo bolo príčinou toho, že si dal človekovi takú dôstojnosť? Neoceniteľná láska, s ktorou si videl v sebe svoje stvorenie a ‚zamiloval si sa‘ do neho. Ved’ z lásky si ho stvoril a z lásky si mu dal prirodzenosť schopnú vychutnávať tvoje večné dobro.“

Človek je vo svojej dokonalosti a rozumnosti najdokonalejšou bytosťou akú Boh stvoril. Spiazzi (1997, s. 28) vo svojej knihe sa vyjadril že: „vo svete, ktorý poznáme, jedine človek má vedomie a uvedomuje si sám seba, čiže je schopný poznávať a spoznávať sa, uvedomiť si svoje činy, seba a veci aspoň vo vymedzenom okruhu svojho vnímania a poznania. Tejto schopnosti ľudského ducha prináša kresťanstvo istotu o najvyššom a konečnom zmysle všetkého, vrátane človeka, a o večnom trvaní jeho úspechov a výsledkov, ak sa dosahujú v súlade s Božím plánom, základom všeobecného dynamizmu, ktorý smeruje ku konečnej dokonalosti“. Benedikt XVI. (2009, č. 29) tvrdí, že: „Boh je garantom pravého rozvoja človeka, lebo tým, že ho stvoril na svoj obraz, v Bohu má základ aj jeho transcendentná dôstojnosť a Boh v človeku živí jeho konštitutívnu túžbu ‚byť viac‘. Človek nie je strateným atómom v náhodnom vesmíre,⁷⁰ ale Božím tvorom, ktorému Boh daroval nesmrteľnú dušu a od večnosti ho miloval.“ „Zo všetkých viditeľných stvorení jedine človek je schopný poznať a milovať svojho Stvoriteľa; je jediný tvor na zemi, ktorého Boh chcel pre neho samého; on jediný je povolaný, aby mal poznaním a láskou účasť na Božom živote. Na tento cieľ bol stvorený a v tomto je hlavný dôvod jeho dôstojnosti. (Katechizmus katolíckej cirkvi, 2007, č. 356).“

Ján Pavol II. (In Contos 1996, s. 102) nás vyzýva: „Majte v úcte dôstojnosť a slobodu každého človeka!“

Katechizmus Katolíckej cirkvi (2007, č. 306) tvrdí, že „Boh je zvrchovaným Pánom svojho plánu. Ale na jeho uskutočňovanie používa aj spolupôsobenie stvorení. To nie je znak slabosti, ale veľkosti a dobroty všemohúceho Boha. Boh totiž nedáva svojim stvoreniam iba jestvovanie, ale aj dôstojnosť, aby konali samy, aby jedny boli príčinou a počiatkom druhých, a tak spolupracovali na uskutočňovaní jeho plánu“.

Ďalej Katechizmus katolíckej cirkvi (2007, č. 308) hovorí, že: „Od viery v Boha Stvoriteľa nemožno oddeliť pravdu, že Boh pôsobí v každom konaní svojich stvorení. On je prvá príčina, ktorá pôsobí v druhotných príčinách a prostredníctvom nich: ‚Ved’ to Boh pôsobí vo vás, že aj chcete, aj konáte, čo sa jemu páčí‘ (Flp 2, 13). Táto pravda nielenže neznižuje dôstojnosť stvorenej bytosti, ale ju zvyšuje. Ved’ stvorená bytosť, ktorú z ničoho vytvorila Božia moc, múdrosť a dobrota, nezmôže nič, ak je odlúčená od svojho pôvodu ‚lebo

stvorená bytosť bez Stvoriteľa zaniká'; tým menej môže dosiahnuť svoj posledný cieľ bez pomoci milosti.“

Ján Pavol II. (In Contos, 1996, s. 94) v tejto súvislosti zdôrazňuje: „Biblické chápanie stvorenia neoznačuje iba povolanie samého bytia vesmíru k existencii, teda darovanie existencie, ale aj prítomnosť Božieho Ducha v stvorení, t. j. začiatok spasiteľného darovania sa Boha tomu, čo stvoril. Vzťahuje sa to predovšetkým na človeka, stvoreného na Boží obraz a podobu: ‚Urobme človeka na náš obraz, na našu podobu.‘ (Gn 1, 26)“

Csontos (1996, s. 94-95) konštatuje: „Už vo svetle zjavenej pravdy o stvorení človeka sa ukazuje dôstojnosť človeka jasne a výrazne, nie však v celej plnosti a do konca. Pre Jána Pavla II. kľúčom k porozumeniu tej veľkej a základnej skutočnosti, akou je človek, je Kristus. Človeka nemožno do konca pochopiť bez Krista, a inými slovami, človek nemôže sám seba pochopiť bez Krista. Nadväzuje na Druhý vatikánsky koncil, ktorý vo svojej prenikavej analýze súčasného sveta zostúpil až k najdôležitejšiemu bodu viditeľného sveta, k človeku“.

Katechizmus Katolíckej cirkvi (2007, č. 364) tvrdí: „Telo človeka má účasť na dôstojnosti ‚Božieho obrazu‘; je ľudským telom práve preto, že ho oživuje duchovná duša, a celá ľudská osoba je určená na to, aby sa v Kristovom (tajomnom) tele stala chrámom Ducha“.

V tejto súvislosti sa v Katechizme Katolíckej cirkvi (2007, č. 1004) dočítame: „V očakávaní posledného dňa telo a duša veriaceho majú už účasť na dôstojnosti byť v Kristovi!. Z toho vyplýva, že treba mať v úcte vlastné telo, ale aj telo blížneho, najmä keď trpí: ‚Ale telo... je pre Pána a Pán pre telo. A Boh aj Pán vzkriesil a vzkriesi aj nás svojou mocou. Vari neviete, že vaše telá sú Kristovými údmi?... Nepatríte sebe... Oslavujte teda Boha vo svojom tele“.

„Dôstojnosť ľudskej osoby má pôvod v stvorení človeka na Boží obraz a podobu; uskutočňuje sa v jej povolaní k Božej blaženosti. Je vlastnosťou človeka slobodne smerovať k tomuto zavŕšeniu. Svojimi vedomými a dobrovoľnými činmi sa človek buď zameriava, alebo nezameriava na dobro prisľúbené Bohom a dosvedčované morálnym svedomím. Ľudia budujú samých seba a vnútorne rastú: z celého svojho zmyslového a duchovného života utvárajú materiál svojho rastu. S pomocou milosti rastú v čnosti vyhýbajú sa hriechu, a ak sa ho dopustili, odovzdávajú sa ako márnотratný syn do milosrdenstva nášho nebeského Otca. Tak dosahujú dokonalosť v láske“ (Katechizmus katolíckej cirkvi 2007, č. 1700).

Keď pápež Ján Pavol II. (In Contos, 1996, s. 91) hovorí o dôstojnosti ľudskej osoby, vždy sa odvoláva na celostné chápanie osoby. „Duchovná a nesmrteľná duša je princípom

jednoty človeka, je tým, vďaka čomu jestvuje ako jednotka telom i dušou – ako osoba. Telo a dušu nemožno od seba oddeľovať: v osobe, v dobrovoľne konajúcom subjekte a v dobrovoľnom úkone spolu pretrvávajú alebo hynú. Toto celostné základné ponímanie človeka predstavuje prostredníctvom biblickej pravdy o stvorení človeka Bohom a o vykúpení skrze Ježiša Krista. Lebo vykúpenie skrze kríža dalo človekovi znova a navždy jeho dôstojnosť. V celej plnosti sa ona zjaví po zmŕtvychvstaní na konci vekov“. Človek potrebuje Boha, lebo len u neho nájde človek pravdu a šťastie. Hovorí o tom aj Druhý vatikánsky koncil (Gaudium et spes č.19) „Najvyšší dôvod ľudskej dôstojnosti spočíva v povolaní človeka do spoločenstva s Bohom. Človek je už od začiatku svojho jestvovania pozvaný k dialógu s Bohom. Veď jestvuje iba preto, že ho Boh z lásky stvoril a stále ho z lásky udržiava. A žije naplno podľa pravdy, iba ak túto lásku slobodne uznáva a odovzdáva sa svojmu Stvoriteľovi.“

Csontos (1996, s. 97) ďalej pripomína, že: „dôstojnosť života nevyplýva len z jeho prameňa čiže z skutočnosti, že pochádza od Boha, ale aj z jeho cieľa, z jeho predurčenia pre spoločenstvo s Bohom, ktoré sa dosahuje poznaním Boha a láskou k nemu. Človeka ukazuje v jeho integrite ako duchovno-materiálnu bytosť, a tak človek žije súčasne vo svete materiálnych i duchovných hodnôt. A bráni práve dôstojnosť takéhoto človeka, ako Božieho dieťaťa, teda toho, ktorý má nadprirodzený rozmer, ktorý stavia na ušľachtilej prirodzenej dôstojnosti. Vyzdvihuje skutočnosť, že veľmi mnoho mužov a žien si plne uvedomuje svoju vlastnú dôstojnosť, ako aj dôstojnosť každej ľudskej bytosti a toto vedomie sa prejavuje v živšej starostlivosti o rešpektovanie ľudských práv. Uznatie prirodzenej dôstojnosti a rovnakých neodňateľných práv všetkých členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete; ignorovanie ľudských práv viedlo k barbarickým činom, urážajúcim svedomie ľudstva.“

„Keďže je človek stvorený na Boží obraz, má dôstojnosť osoby: nie je len niečím, ale niekým. Je schopný poznať seba, byť pánom seba samého, slobodne sa dávať a vstupovať do spoločenstva s inými osobami. Milosťou je povolaný k zmluve so svojím Stvoriteľom, aby mu dal odpoveď viery a lásky, ktorú nik iný nemôže dať namiesto neho (Katechizmus katolíckej cirkvi 2007, č. 357)“.

Veľmi dôležitým dôvodom dôstojnosti človeka je jeho sloboda. Tvrdí to aj Spiazzi (1997, s. 27) týmito slovami: „Podstatný dôvod dôstojnosti človeka je jeho sloboda. Ak má človek osobný osud a osobnú zodpovednosť za jeho naplnenie, je to znak, že je slobodný. Sloboda sa týka duchovna, čiže schopnosti sebauvedomovania a sebaovládania, schopnosti poznať dôvody bytia a jeho obmedzenosti v pozemských veciach a hodnotách, schopnosti zistiť

nepomer medzi všetkými možnosťami šťastia núkajúcimi sa človeku z pozemských hodnôt a túžbou po totálnom, nekonečnom šťastí, ktoré je najhlbším zmyslom všetkého ľudského snaženia a nádejí.“

Pápež Ján Pavol II. vo svojej encyklike (1994, č. 43) podčiarkol v súvislosti so slobodou človeka katolícke učenie o svedomí, keď písal o povolání človeka a najmä o dôstojnosti ľudskej osoby: „Svedomie osobitným spôsobom rozhoduje o tejto dôstojnosti. Ono je totiž najtajnejším jadrom človeka, svätýňou, kde zostáva sám s Bohom, ktorého hlas sa mu vnútri ozýva: Toto rob, tamtoho sa varuj! Táto schopnosť prikazovať dobro a zakazovať zlo, zaštepovaná do človeka samým Stvoriteľom, je kľúčovou vlastnosťou osobného subjektu. Zároveň však v hĺbkach svedomia človeka odkrýva zákon, ktorý si sám nedáva, ale ktorý je povinný poslúchať. Svedomie teda nie je samostatným a výlučným zdrojom rozhodovania o tom, čo je dobré a čo zlé; naopak, je doňho hlboko vpísaný princíp poslúchať objektívnu normu, ktorá – ako vysvitá zo spomenutej stránky Knihy Genezis – príkazmi a zákazmi týkajúcimi sa ľudského konania zdôvodňuje a podmieňuje oprávnenosť jeho rozhodnutí. Práve v tomto zmysle je svedomie tou ‚vnútornou svätýňou‘, v ktorej ‚sa ozýva Boží hlas‘.“

Dôležitú úlohu zohráva aj spomenutý prirodzený mravný zákon v každom človeku. Spomína to aj Katechizmus Katolíckej cirkvi (2007, č. 484) slovami: „Prirodzený zákon prítomný v srdci každého človeka a stanovený rozumom je všeobecný vo svojich príkazoch a jeho autorita sa vzťahuje na všetkých ľudí. Vyjadruje dôstojnosť ľudskej osoby a určuje základ jej práv a jej základných povinností.“

1.2 Rešpektovanie a ochrana dôstojnosti človeka

Je dôležité, aby sa ľudia navzájom rešpektovali a chránili, aby ich dôstojnosť nebola porušená. Často sa stáva opak napríklad v podobe pohoršenia. Dalo by sa povedať, že tu ide o opak skutočnej sociálnej duchovnej pomoci druhému človeku.

„Pohoršenie je postoj alebo správanie, ktoré privádza druhého k páchaniu zla. Kto pohoršuje, stáva sa pokušiteľom svojho blížneho. Spôsobuje škodu čnosti a počestnosti; môže strhnúť svojho blížneho do duchovnej smrti. Pohoršenie je ťažkým previnením, keď niekto svojím konaním alebo zanedbaním vedome a dobrovoľne privádza k ťažkému prehrešieniu (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 2284).“

Nový zákon (por. Mt 18, 6-7) hovorí o pohoršení: „Ale pre toho, kto pohoršil jedného z týchto maličkých, čo veria vo mňa, bolo by lepšie, keby mu zavesili mlynský kameň na

krk a ponorilo ho do morskej hlbiny. Beda svetu pre pohoršenie! Pohoršenia síce musia prísť, ale beda človekovi, skrze ktorého pohoršenie prichádza!“

A ďalší text (por. Lk 17,1) potvrdzuje tieto slová: „Nie je možné, aby neprišli pohoršenia, ale beda tomu, skrze koho prichádzajú.“

Ján Pavol II. (1995, č. 3) tvrdí, že: „všetko, čo je proti samému životu, ako vražda každého druhu, genocída, potrat, eutanázia, ako aj samovražda; všetko, čo porušuje celistvosť ľudskej osoby ako okypťovanie, fyzické alebo duševné trýznenie, snaha znásilniť človeka v jeho vnútri; všetko, čo uráža ľudskú dôstojnosť, ako sú neľudské životné podmienky, svojvoľné väznenia, deportácie, otroctvo, prostitúcia, obchod so ženami a s mladistvými a tiež potupné pracovné podmienky, v ktorých sa s pracujúcimi zaobchádza ako s obyčajnými nástrojmi zisku, a nie ako so slobodnými a zodpovednými osobami: všetky tieto a im podobné veci sú naozaj hanebné; ničia civilizáciu, pričom viac poškvrňujú tých, ktorí ich páchajú, než tých, ktorí týmto bezprávím trpia, a ťažko urážajú Stvoriteľa.“

1.3 Kultúra života verzus kultúra smrti

Človek nemôže dosiahnuť svoju ľudskú úroveň inak ako prostredníctvom kultúry. Dosiahne to ovládaním a používaním prírodných síl a využívaním majetku národov a celého ľudstva. Jednotlivci, rodiny, spoločenské a etnické skupiny majú spolupracovať a podporovať kultúru v prospech všetkých. Cirkev hlása, že človek má právo na kultúru a povzbudzuje kresťanov v zasadzovaní sa o to, aby každá ľudská osoba mala umožnený prístup k dobrám, ktoré tvoria jej duchovné mravné dedičstvo a k dobrám spoločnosti a posledného cieľa človeka, s ktorým je pravá kultúra v plnom súlade (*Gaudium et spes*, 1965, č. 53).

Stredom kultúry je človek ako subjekt, cieľ osobných a spoločných činností, zameraných na pokrok v oblastiach poznania a života. Musí si stále uvedomovať svoju zodpovednosť o pravý pokrok službe spoločnosti, aby vyriešil protiklady modernej kultúry a súčasného humanizmu (Vojtek, 2004, s. 114).

Kresťania vedia, že sú na ceste k večnému mestu. Zameriavajú všetku svoju činnosť na cieľ svojho života ktorým je Boh. Nie sú zbavení povinnosti spolupracovať s ľuďmi na budovaní sveta, pokroku a kultúry. Ich snahou je svedčiť pred všetkými o večnom povolaní človeka, aj popri požiadavkách slobody, autonómie vied a umenia. Je dôležité, aby si bol každý človek vedomý tak práva na kultúru, ako aj povinnosti zúčastňovať sa na nej a odovzdávať ju druhým. Je potrebné, aby sa zlepšovali pracovné a životné podmienky,

aby podnecovali a uľahčovali kultúrny život. Je dôležitá účasť žien na práci, zodpovedajúca ich prirodzenosti na kultúrnom živote (Gaudium et spes, 1965, č. 59-60).

Kútny (2000, s11) tvrdí, že: „Život človeka v čase a v priestore je bazálnou podmienkou pre rozvinutie sa v osobu, a teda aj v osobnosť v jej osobitosti. Takýto proces sa neočakáva bez náležitého pričinenia sa jednotlivca – no napriek tomu bez akejkolvek jeho zásluhy – každého človeka prežaruje dar Božieho života.

Ján Pavol II. V encyklike *Evangelium vitae* (1995, č. 19) tvrdí, že človek dneška prežíva oslabenie citlivosti na Boha ako aj na človeka, ktoré je dôsledkom sekularizmu.

Sekularizmus ako politický systém, program činnosti, alebo postoj človeka dožadujúci sa na jednej strane vyvíjanie činnosti, ktorej cieľom je oslabiť, ohroziť obsah viery, oslabiť náboženské zväzky a nakoniec odstrániť náboženský život z vedomia jednotlivcov i zo spoločnosti. Sociálne učenie Cirkvi dôrazne odsudzuje sekularizmus a s ním spojený konzumizmus, ktoré sú negáciou ducha evanjelia (Piwowarski, 1996, s.135).

Sekularizmus je svetonázor nepripúšťajúci nič iné, len časný svet, ktorý je úplne autonómny a sebestačný. Utváranie tohto sveta sa pokladá za jedinú vďačnú úlohu. Jedine to je hodné ľudského úsilia a obety. Boh v tejto úlohe nie je potrebný. Sekularizmus je odlišovať od sekularizácie. Skutočnosť tohto sveta, ako veda, technika, hospodárstvo a umenie si môžu nárokovať na vlastnú nezávislosť. Sú to hodnoty s vlastnými právami. Sú hodné toho, aby človek tvorivým spôsobom sa usiloval o ich plné rozvinutie (Pesche, 1999, s. 48).

Vo všeobecnosti ide o spoločensko – kultúrny proces. V jeho dôsledku sa rôzne oblasti spoločenského života postupne vymaňujú spod kontroly náboženských organizácií, stávajú sa nezávislé od náboženských a cirkevných ustanovizní (Piwowarski, 1996, s. 133)

Sekularizáciu nesmieme stotožňovať so stratou viery. Nepredstavuje ani zánik potreby náboženstva. Neznamená ani zánik Cirkvi. Neprináša ani zánik liturgie, náboženských úkonov a zvykov a nemala by sa zamieňať ani za protináboženské tendencie (Bučko, 2003, s. 248).

Sekularizácia iste patrí k závažným otázkam súčasnej katolíckej teológie. Nemožno poprieť, že dokonca aj v spoločnostiach, ktoré sú vystavené silnému vplyvu sekularizmu, existujú prvky spoločné s kresťanstvom, dokonca evanjeliové prvky, napríklad v podobe prežívania prázdnoty a túžby po dobre (Piwowarski, 1996, s. 135).

„Ortotanačný rozmer nazerania na život nám dáva morálnu istotu, že sa uberáme správnym smerom rešpektujúc ľudskú dôstojnosť ukotvenú v objektívnom Božom poriadku. Ortotanázia je vlastne rešpektovanie a aplikovanie dvojitej hodnoty: na jednej strane ide

o rešpektovanie ľudského života, a na druhej o zadosťučinenie právu na dôstojnú smrť (Kútny, 2000, s. 18).“

V encyklike *Redemptor hominis* (1997, č. 10) Ján Pavol II. hovorí: „Človek, ktorý chce dôkladne pochopiť sám seba - a to nie iba podľa bezprostredných, čiastočných, často povrchných, ba dokonca zdanlivých kritérií svojho bytia - musí sa priblížiť ku Kristovi aj so svojím nepokojom a neistotou, so svojou slabosťou a hriešnosťou, so svojím životom a smrťou. Musí, aby sme tak povedali, do neho vojsť celou svojou bytosťou, musí si "prisvojiť", asimilovať celú skutočnosť vtelenia a vykúpenia, aby tak znova našiel seba. Ak sa v ňom uskutoční tento hlboký proces, prinesie ovocie nielen klaňania sa Bohu, ale aj hlbokého úžasu nad sebou samým.“

Ján Pavol II. vo svojej encyklike *Evangelium vitae* (1995, č. 2) tvrdí o človeku, že: „je povolaný k plnosti života, ktorý presahuje rozmery jeho pozemskej existencie, pretože spočíva v účasti na samom živote Boha. Život v čase je totiž základnou podmienkou, počiatočnou etapou a integrálnou časťou celkového jednotného procesu ľudskej existencie. Tento proces neočakávane a bez akejkoľvek zásluhy človeka prežaruje prísľub a obnovuje dar Božieho života, ktorý sa v plnosti uskutoční vo večnosti. Toto nadprirodzené povolanie zároveň zdôrazňuje relativitu pozemského života muža a ženy. Nie je totiž "poslednou", ale "predposlednou" skutočnosťou. Je teda posvätnou skutočnosťou, ktorá je nám zverená, aby sme ju chránili so zmyslom pre zodpovednosť a priviedli ju k dokonalosti lásky a k darovaniu seba samých Bohu a bratom.“

Človek má právo nielen na dôstojný a plnohodnotný život, ale aj na dôstojnú smrť. Preto cirkev nedovoľuje zbytočne skracovať život eutanáziou, alebo ho predlžovať úpornou terapiou a distanáziou.

„Už prikázanie 'Nezabiješ' má absolútnu hodnotu vzhľadom na nevinnú osobu, a to tým viac vtedy, keď je to človek slabý a bezbranný, ktorý len v absolútnej platnosti Božieho prikázania nachádza radikálnu obranu pred svojvôľou a presilou iných (*Evangelium vitae*, 1995, č. 57).“

Strieženec (1996, s. 58) vysvetľuje eutanáziu takto: „umelé skrátenie ťažkého smrteľného zápasu. V prenesenom význame ľahká a humánna smrť, smrť z milosrdenstva.“

„Eutanáziu v pravom a vlastnom zmysle treba rozumieť čin alebo zanedbanie, ktoré zo svojej povahy alebo v úmysle konajúceho spôsobuje smrť kvôli odstráneniu akéhokoľvek utrpenia (*Evangelium vitae*, 1995, č. 65)“

Úporná terapia je vtedy, keď ide o nejaké lekárske zásahy a zákroky, ktoré nie sú bežné pri liečbe a sú zaťažujúce pre chorého a jeho rodinu. Poukazuje sa tu na prehnané a mimoriadne prostriedky (Kútny, 2000, s 38).

2 ĽUDSKÉ ČNOSTI AKO PRIRODZENÁ POMOC ČLOVEKU K JEHO DOKONALOSTI

„Ľudské čnosti sú pevné postoje, stále dispozície, trvalé dokonalosti rozumu a vôle, ktoré usmerňujú naše činy, usporadúvajú naše vášne a riadia naše správanie podľa rozumu a viery. Poskytujú človekovi ľahkosť, sebaovládanie a radosť, aby mohli viesť morálne dobrý život. Čnostný človek je ten, ktorý slobodne koná dobro. Morálne čnosti sa získavajú ľudským úsilím. Sú výsledkom a zároveň zárodkom morálne dobrých činov: uspôsobujú všetky schopnosti človeka, aby mali účasť na Božej láske“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1804).

Medzi základné čnosti patrí: rozvážnosť, spravodlivosť, mravná sila a miernosť. O týchto čnostiach sa hovorí už v starom zákone (Múd 8,7) „A keď niekto miluje spravodlivosť, ona spôsobuje čnosti lebo učí miernosti a opatrnosti, spravodlivosti a mravnej sile.“

2.1 Rozvážnosť ako morálna zásada

„Rozvážnosť bezprostredne riadi úsudok svedomia. Rozvážny človek rozhoduje o svojom správaní a usporadúva ho podľa tohto úsudku. Vďaka tejto čnosti aplikujeme morálne zásady bez omylu v jednotlivých prípadoch a prekonávame pochybnosti o dobre, ktoré treba robiť, a o zle, ktorému sa treba vyhnúť“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1806). Lyko (2007, s. 8) tvrdí že: „čnosť rozvážnosti, ktorá je plodom ľudského úsilia o dokonalosť, spojená s božou pomocou, s jeho požehnaním, uschopňuje ľudský rozum, aby vo všetkých situáciách rozoznával, čo je pre človeka skutočným dobrom, a volil správne prostriedky na jeho vykonanie.“ „Rozvážnosť uschopňuje praktický rozum, aby vo všetkých situáciách rozoznával, čo je pre nás skutočným dobrom, a volil správne prostriedky na jeho vykonanie“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1835).

2.2 Spravodlivosť v spojení s láskou

„Spravodlivosť je základom poriadku, ktorým sa riadia vzájomné vzťahy občanov v občianskej spoločnosti. Uplatňuje princíp rovnosti tak, že kladie požiadavku vystupovať spravodlivo voči všetkým ľuďom, lebo napriek existujúcim rozdielom ich chápe ako bytostne podobných“ (Strieženec, 1996, s. 207-208). „Je pokusom zmierniť, uspokojiť a zharmonizovať množstvo práv jednotlivcov“ (Mišovič, 1995, s. 57). Svätý Tomáš (In Spiazzi, 1997, s. 120) vysvetľuje: „že cnosť spravodlivosti zahŕňa všetky cnosti, lebo ich

všetky podriaďuje spoločnému dobru.“ „Spravodlivosť, tak ako voči človeku, ako i voči Bohu (náboženstvo), je druhom základnej lásky, bez ktorej by ľudské vzťahy neboli možné a nemali by zmysel. Spravodlivosť je takto láskou, ktorá sa premieta do praktického rešpektovania každej bytosti, jej dôstojnosti a jej práv“ (Spiazzi, 1997, s. 122). Ján Pavol II. vo svojej encyklike *Dives in misericordia* (č. 12) tvrdí, že: „Skúsenosť predošlej i našej doby dokazuje, že spravodlivosť sama nestačí, ba môže viesť k popieraniu a k zničeniu seba samej, ak nedovolí vyššej cnosti, ktorou je láska, aby riadila ľudský život v jeho rozličných okolnostiach.“ Lyko (2009, s. 21) tvrdí, že: „Spoločným menovateľom všetkých riešení, ciest k pravej spravodlivosti, je permanentné vzdávanie pravého kultu pravému Bohu.“

Piwowski (1996, s. 173-174) rozlišuje: „tri druhy spravodlivosti:

- **výmenná** – podľa nej sa riadi výmena medzi osobami, zakladá sa na myšlienke rovnosti (napr. služby);

- **legálna** – podľa nej sa riadi správanie jednotlivca voči spoločenstvu (napr. dane, vojenská služba). Legálna spravodlivosť, zabezpečujúca plnenie povinností jednotlivca voči spoločnosti, napomáha budovanie spoločného dobra, v rámci ktorého sa môže realizovať plnšie dobro jednotlivca;

- **distributívna** – podľa nej sa riadi vzťah spoločenstva k jednotlivcovi, spôsobuje, že spoločné dobro slúži všetkým (napr. právny poriadok). Spočíva v dávaní každému v spoločenstve toho, čo mu proporcionálne patrí. Toto dávanie je určitou hodnotou, prispieva k zachovaniu spoločenského poriadku.“

„Táto čnosť je nenahraditeľná, keď sa politika usiluje zabezpečiť spravodlivé sociálne vzťahy. Inštitúcie a čnosti, vonkajší poriadok a vzťahy ľudí sa vzájomne podmieňujú. Keď sú vonkajšie vzťahy extrémne nespravodlivé, stáva sa spravodlivé správanie hrdinstvom. Keď chýba ľuďom vôľa po spravodlivosti, nemôžu byť ani politické úsilie o dosiahnutie spravodlivých vzťahov úspešné“ (Sutor, 1999, s. 109).

„Okrem tradičného rozdelenia spravodlivosti sa odlišuje ešte sociálna spravodlivosť. Podľa nej sa riadia vzťahy medzi spoločenskými skupinami s rôznymi záujmami, pričom sa ich vzájomné práva a povinnosti zakladajú na idei proporcionálnosti. Sociálna spravodlivosť sa sústreďuje na spoločné dobro – požaduje, aby si skupiny plnili svoje povinnosti voči širšiemu spoločenskému dobru a aby boli v globálnej spoločnosti vytvorené také možnosti, aby skupiny mohli podľa svojich vlastných potrieb čerpať zo spoločného dobra.“ (Piwowski, 1996, s. 173-174).

2.3 Mravná sila ako cesta k dokonalosti

„Mravná sila je morálna čnosť, ktorá zabezpečuje nepoddajnosť v ťažkostiach a vytrvalosť v úsilí o dobro. Posilňuje predsavzatie odolávať pokušeniam a prekonávať ťažkosti v morálnom živote. Čnosť mravnej sily dáva schopnosť premáhať strach, a to aj strach zo smrti, a čeliť skúškam a prenasledovaniám. Robí človeka schopným ísť až tak ďaleko, že sa zriekne vlastného života a obetuje ho na obranu spravodlivej veci.“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi. 2007, č. 1808).

Podľa Lyka (2007, s. 44) : „mravná sila v kontexte života kresťanských manželov, je dôležitý, ba nezastupiteľný aspekt náležitého plnenia záväzkov cirkvi. Cesta podľa Ducha, tak manželov ako aj celej rodiny, je podmienená aktuálnym svedectvom života. A keďže Božie prikázania vyznačujú človeku cestu života, ku ktorému vedú, ich zachovávanie je dostatočnou zárukou pre muža i ženu, že ich cesta vedie stále väčšej morálnosti. Mravná sila, ktorú na tejto ceste potrebujú, ich neustále pobáda k správne rozhodnutiu. Ak túto čnosť pestujú obidvaja manželia, majú nádej, že bude v ich srdci rásť, a že bude prítomná aj v ich rodine.“

2.4 Miernosť, kresťanský princíp

„Miernosť je morálna čnosť, ktorá zmierňuje príťažlivosť rozkoší a dáva rovnováhu pri používaní stvorených dobier. Zabezpečuje nadvládu vôle nad pudmi a udržiava túžby v medziach počestnosti. Mierny človek zamiera svoje zmyslové túžby na dobro, zachováva zdravú zdržanlivosť a nechodí za tým, po čom srdce túži“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1809).

„Čnosť miernosti alebo umiernenosti sa javí zo všetkých štyroch hlavných čností ako najmenej politická , pretože sa zdá najviac obmedzená na jednotlivca. Mala by zaručovať usporiadanie telesných, duševných a duchovných síl do účelného, osobne zodpovedajúceho celku“ (Sutor, 1999, s 93)

Podľa Sutora (1999, s. 93-97) má miernosť v politike tieto významy:

- zachovanie miery v našich materiálnych nárokoch
- umiernenie v zachádzaní s inštitúciami
- kontrolovať a zmierňovať vášne a afekty
- umiernenosť vo využívaní moci

„Manželom ako partnerom, ktorí sú zodpovední jeden za druhého a za svoje deti, ak ich majú, je zverená dispozícia k čnosti miernosti, aby sa aj takto pričiňovali o posvätenie

sveta, a tak urobili Krista zjavným ostatným ľudom, najmä svedectvom svojho života, je sám svojej viery, nádeje a lásky. Táto prirodzená čnosť je dôsledkom otvoreného dialógu človeka s Bohom, prijímaním a implementovaním jeho vôle do všetkých sfér života jednotlivcov, manželstiev a spoločností“ (Lyko, 2007, s. 59).

2.5 Sociálne čnosti, základ sociálnej spoločnosti

Piwowarski (1996, s. 144-146) definuje sociálne čnosti ako postoje a schopnosti, ktorými je človek schopný konať dobro v oblasti sociálnej činnosti. Usilovanie sa o mravné dobro je vlastnosťou a samotným obsahom každej morálnej čnosti. Každá morálna čnosť sa týka inej kategórie vedomých a dobrovoľných činov. Človek si vytvoril spoločnosť, ktorá slúži na jeho zdokonaľovanie pomocou činností zameraných na spoločné dobro. Sociálnymi čnosťami sú najmä: láska, spravodlivosť, solidarita. Sociálna láska má na zreteli dobro druhých vo vzťahoch k spoločnému dobru a súvisí s príslušnosťou k spoločenskej skupine: ide o ňu vtedy, keď jednotlivci majú na zreteli dobro všetkých členov svojho spoločenstva a spolu s nim aj dobro všetkých členov iných kolektívov, s ktorými ich spája nejaké vyššie spoločné dobro. V tomto zmysle je sociálna láska doplnením sociálnej spravodlivosti. Spravodlivosť je sociálna čnosť, ale sociálna spravodlivosť je už objektívnym princípom spoločenského poriadku, ktorý vychádza z predpokladu, že jednotlivci sa budú správať v súlade s požiadavkami čnosti spravodlivosti.

Medzi sociálne čnosti podľa Hlinku (1994, s. 261-381) patrí:

- **Altruizmus** - Maříková a kolektív (1996) ho definuje ako: „morálny princíp predpisujúci potlačiť vlastný egoizmus, nezištná služba bližnému, ochota obetovať vlastný záujem v prospech iných, mravný princíp, podľa neho je blaho iného a on sám mravne dôležitejší než moje vlastné ja a vlastné blaho, rešpektíve, reálne správanie vedome alebo nevedome založené na týchto princípoch alebo im odpovedajúcim.“

- **Spoločenská angažovanosť** – „klasickou oblasťou spoločenského angažovania je ochota či úsilie zodpovedne sa podieľať na riadení vecí verejných, štátu – jednoducho: na aktívnej politike“ (Hlinka, 1994, s. 265).

- **Veľkodušnosť** – Bubák (2005) tvrdí že: „skutočná veľkodušnosť si vyžaduje istý – niekedy veľmi veľký – stupeň sebaobetovania. Pravdou, že veľkodušnosť darcu neochudobňuje. Práve naopak, darca skrze ňu dostáva stonásobne viac. Jeho dobré skutky prinášajú ovocie v jeho vlastnom srdci, ako i v srdciach tých, voči ktorým bol veľkodušný.“

- **Žičlivosť** – „možno ju charakterizovať ako osobný druh dobroty srdca, ktoré dopraje inému človeku úspech, zisk, prípadne i slávu. Jej vrchol spočíva v tom, že sa vie dokonca z toho tešiť. Žičlivý človek ovláda umenie úprimne pochváliť. Používa pri tom slová jednoduché, no o to presvedčivejšie. Preto ich adresát rád prijíma, teší sa z nich a čerpá z nich novú energiu“ (Hlinka, 1994, s. 272).

- **Dobráckosť** – ide o človeka „ktorý je schopný konať dobro tak prirodzene, že je to až nenápadné, tak taktne, že to nikoho neponižuje, a v takých okamihoch, keď to ten druhý najväčšmi potrebuje. Nejde o dobrotu v slávnostných šatách, o navoňavkovanú priazeň, ale o čosi, čo vyrastá z každodennosti a ostáva v ňom. Ide o zhovievavosť, ba určitý druh tolerancie, kde sa kladie dôraz na akceptovanie osoby takej, aká je. Dobrácky človek nepátra druhému v tvári, čo je zač, koná takmer spontánne. V tom spočíva práve charakter tejto čnosti: konať dobro, len čo sa naskytne príležitosť alebo to vyžaduje nutnosť daného okamihu“ (Hlinka, 1994, s. 276). Bubák (2005) tvrdí: „Dobrota je šírka srdca, ktorá človeku umožňuje, aby bez ohľadu na to, ako vynikajúci a významný je v nejakej konkrétnej oblasti, vždy zostal v kontakte so základnou ľudskosťou v sebe i v iných. Chráni ho pred tým, aby seba samého a svoje úspechy zobral tak vážne, že by zabudol na ostatných ľudí.“

- **Láskavosť** – Podľa Bubáka (2006) „je jednou z najkrajších vlastností dobrého človeka. Mohli by sme ju voľne zadefinovať ako priateľskosť prejavovaná pripravenosťou pomôcť, keď človeka o to požiadajú. Láskavosť je pozitívna reakcia na prosbu.“

- **Milosrdnosť** - Maříková a kolektív (1996) tvrdí, že: „Kresťanské milosrdenstvo prekračuje rovinu pasívneho zákazu konania zla, vyžaduje aktívnu pomoc blížnemu, sociálnu pomoc. Vychádza z príkladu Ježiša Krista, ktorý bol ochotný trpieť a zomrieť za ľudí ako takých, vrátane tých, ktorí mu ubližovali. Milosrdenstvo nemá rozoznávať ľudí blízkych a cudzích, ani dobrých a zlých. Je prekonaním egocentrizmu, prekročením hraníc individuality ľudstva, praktickým vyvodením dôsledkov z príkazu lásky k blížnemu, z jeho maximálnych pochopení a identifikácií s ním.“ Podľa Bubáka (2004): „Milosrdenstvo je viac než súcit, ktorý je tiež prejavom bolesti v srdci nad nešťastím druhého. No zatiaľ čo súcit cíti empatiu s trpiacim, ďalej nejde. Milosrdenstvo však ide ďalej: milosrdenstvo utrpenie zo života trpiaceho odstraňuje. Milosrdný človek cíti bolesť v srdci nad nešťastím druhého človeka tak, ako keby to bolo nešťastie jeho vlastné. Z toho potom plynie, že milosrdný človek sa bude snažiť toto nešťastie odstrániť, čo je potom ovocie milosrdenstva.“

- **Chápavosť** – „je dlhou sebakontrolou nadobudnutá vlastnosť objektívne vnímať a poznávať všetko, čo je okolo nás – svet, rastliny, zvieratá, ľudí a to, čo je v nás a to, čo sme a akí sme. Prvým predpokladom k tomu je ochota a schopnosť uspôsobiť naše vonkajšie a vnútorné zmysly tak, aby to umožnili, otvoriť sa vonkajšiemu svetu alebo človeku tak dokonale, že môže vstúpiť do nás taký, aký je bez straty svojej totožnosti“ (Hlinka, 1994, s. 288).

- **Vďačnosť** – Bubák (2005) tvrdí, že vďačnosť: „bude v tom najpravejšom slova zmysle odpoveďou na dar, ktorý nám niekto dá zadarmo, ako výsledok svojej veľkodušnosti. Hovorí sa, že vďačnosť je pamäť srdca. No je to zároveň aj akási sebarealizácia srdca, ktoré sa má v akte vďakovčinenia možnosť vyjadriť a prezentovať.“

- **Pozornosť** – „je schopnosť bdelého, jasného a zreteľného zmyslového vnímania a z toho vyplývajúca kontrola svojho, i vonkajšieho, správania. Človek nevníma veci, na ktoré si zvykol, alebo ktoré splývajú s prostredím, vedome. Až keď vnem prestúpi určitý prah nápadnosti, stane sa zaujímavým a uvedomeným. Vnímanie má podľa psychológov tri dimenzie: intenzitu, šírku a hĺbku záberu. Najintenzívnejšie sa vie sústrediť dieťa. Ale schopní sú toho i dospelí niektorých povolání: prírodovedec, filozof, detektív. Keď sa človek sústreďí, zbadá i tie aspekty vecí a ľudí, ktoré by mu inak unikli, čím sa zvýši a jeho schopnosť rozlišovať“ (Hlinka, 1994, s. 298).

- **Vľúdnosť** – je podľa Hlinku (1994, s. 302): „predovšetkým čnosťou domáckou, teda čnosťou vo všedných, každodenných pomeroch, ktoré vyžadujú ochotu a schopnosť priviesť jedno oko alebo aj obe, kedykoľvek vzbĺknu väčšie či menšie spory, najmä v uzavretých spoločenstvách ako rodina, záujmové skupiny, kluby, ale i pracovné tímy. Lebo kdekoľvek žijú naplno alebo čiastočne spoločným životom ľudia rozdielnych pováh, vzdelania, výchovy, veku, zvyklostí, záujmov, takmer spontánne sa vynárajú ťažkosti, nedorozumenia, napätia, ba i roztržky najrozličnejšieho druhu.“ Práve v takýchto momentoch a okamihoch nastupuje vľúdnosť.

- **Jemnosť** – „je prejavom mnohých vrodenných, ale aj od útleho detstva výchovou získaných pozitívnych vlastností, predovšetkým však lásky. Nejestvuje láska bez jemnosti, i keď to nemožno tvrdiť naopak, lebo lásky je buď jemná alebo začína chladnúť, prípadne už vôbec nejestvuje. Preto možno jemnosť pokladať za typickú čnosť ľudí, ktorých navzájom viaže dobrý partnerský vzťah, či už je to vydarené manželstvo alebo solídna predmanželská známosť, skutočné priateľstvo či kamarátstvo, osvedčená kolegiálnosť alebo napokon vitálne duchovné spoločenstvo“ (Hlinka, 1994, s. 309).

- **Taktnosť** – „taktní ľudia spravidla zdedili šťastný temperament a dostali vynikajúcu výchovu. Všeličo sa v rámci tejto vzácnej cnosti môžu naučiť tí, ktorí nemali ani jedno ani druhé, sotva kedy však nadobudnú onen charakteristický prístup k ľuďom v súkromí a na verejnosti, k jednotlivcom a spoločnosti, ktorý sa nazýva taktnosť“ (Hlinka, 1994, s. 314).

- **Ohľaduplnosť** – „ako u iných sociálnych čností, i tejto sa musia dať základy už v rodine. Tam je to relatívne najľahšie. Škola rozširuje ohľaduplnosť na ostatných spolužiakov a učiteľov. Odtiaľ je už len krok k ohľaduplnosti voči všetkým, bez ohľadu na vek, vzhľad, pohlavie, národnosť, dobré či zlé vlastnosti. Už na ceste do školy, jedno či idú pešo, autobusom, električkou, alebo vlakom, vždy majú mladí ľudia príležitosť dať dôkaz ohľaduplnosti. Každým prejavom tejto sociálnej cnosti sa človek dostáva o malý krôčik dopredu a svet k nárastu ľudskosti“ (Hlinka, 1994, s. 318).

- **Diskrétnosť** – „sa nevzťahuje iba na schopnosť neprezradiť zverené tajomstvo, ale vedieť mlčať aj o tom, čo sa kto dozvedel azda čírou náhodou alebo z rozprávania iných ľudí – najmä, ak by to mohlo niekomu uškodiť. Osobitný druh diskrétnosti predstavuje profesionálne, alebo aj služobné tajomstvo. Viaže úplne tak právnikov ako lekárov, politikov ako psychológov, učiteľov ako vychovávateľov. Tu je diskrétnosť chránená zákonom. Jej narúšanie je príčinou nejednej životnej tragédie jednotlivcov a dakedy aj celého národa“ (Hlinka, 1994, s. 320).

- **Úprimnosť** - „je to poukaz na pravosť, nefalšovanosť, pravdivosť, opravdivosť, čistotu, priamosť. Máme radi človeka, ktorý vlastní tento druh otvorenosti, spoľahlivosti, a spontánnosti. Duša, ktorá je sužovaná, aby našla sama seba, alebo človek, na ktorom vidno jasnú dvojitvárnosť, je ďaleko menej prítiažlivý. Pri úprimnom človeku nemáme strach. Je tam zhoda medzi tým, čo hovorí a tým, čo myslí. Medzi tým, čo žije a medzi tým, o čom je presvedčený. Každý máme asi príklad človeka, v ktorého prítomnosti sa cítime dobre. Keby sme skúmali, prečo sa v jeho prítomnosti cítime dobre, naisto by záver bol ten, že je tomu tak preto, lebo sme si istí, že z neho nevylezie nič, s čím sme nepočítali alebo že nedostaneme nečakanú ranu pod pás. Úprimný človek je človek transparentný“ (Bubák, 2005).

- **Priateľskosť** – podľa Hlinku (1994, s. 326): „predpokladá vzájomnú nedefinovateľnú prítiažlivosť dvoch ľudí, ktorá siaha až kamsi ku koreňom bytosti. Zodpovedá prirodzenej túžbe, ba potrebe človeka oslobodiť sa prostredníctvom blízkeho styku s inou osobou od izolácie, nájsť niekoho, s kým by si rozumel, s kým by sa uskutočnilo vzájomné dopĺňovanie sa dvoch osamotených ľudských bytostí, ktoré si nikdy samy nevystačia. Preto nesú opravdivé známky priateľstva len tie vzťahy, kde jestvujú popri spoločenských

rysoch aj rozdiely. Nie je pravda, že priateľstvo je možno iba medzi podobnými ľuďmi, skôr by sa dalo povedať, že odlišných spodobňuje.“

- **Srdečnosť** – „jestvujú ľudia, o ktorých sa hovorí, že majú srdce na dlani. V celom ich zjave, jedno či sa usmievajú alebo sú vážni, či vychádzajú niekomu v ústrety, alebo mu niečo odoprujú, je akýsi odlesk vnútorného slnka, ktoré prichádza odkiaľsi z hĺbky človeka, zo srdca. Javí sa v oku, presvecuje tvár, dodáva mimike, gestám, slovám a celej osobnosti akýsi nevyspytateľný šarm a ľudské teplo. Pôsobí na všetkých, ktorí prichádzajú s týmito ľuďmi do styku, príjemne, oslobodzujúco, radostne a podmaňujúco. Najzaujímavejšia je okolnosť, že si to tento človek zjavne neuvedomuje, a preto koná úplne spontánne“ (Hlinka, 1994, s. 331).

- **Zmierlivosť** – „vyjadruje stav duše, usilujúcej sa o nastolenie či zachovanie priateľských a bratských, a ak to nie je možné, tak aspoň lojálnych vzťahov. Život zo zmierlivým človekom, u ktorého hnev nie je schopný prežiť ani niekoľko hodín, je veľmi príjemný. Búrka u neho pominie vždy veľmi rýchlo. Ak sú obaja partneri učerliví a vedia sa poučiť z vlastných pádov, napätie medzi nimi je stále zriedkavejšie. Inak je to, keď ide o skutočný spor, spor v pravom zmysle. V ideálnom prípade majú takéto spory skôr prevahu spoločenského hľadania pravdy, objasnenia zabudnutého alebo nie dostatočne zváženeho faktora či nedorozumenia“ (Hlinka, 1994, s. 333).

- **Poctivosť** – Hlinka (1994, s. 338) tvrdí, že poctivosť“ „je jedna z najvzácnejších cností, nielen preto, že je zriedkavá, ale i preto, že zahrnuje v sebe mnoho iných veľmi cenených vlastností. Je to vec čistého srdca, o ktorom je reč v blahoslavenstvách, a javí sa v geste i vo výraze tváre, v slove ako v úsmeve, v práci ako v reči. Používa slová pravdivé, s nefalošným akcentom, nevyumelkované gestá, priamočiarosť v spoločenských vzťahoch.“

- **Vernosť** - „je to čnosť, ktorá nám umožňuje pevne vytrvať v žití svojho záväzku. Život bez záväzku je život nezrelý. Na vernosť tomu, čomu sa oddal musí nasmerovať všetky svoje energie. Bez záväzku je život povrchným, bezcieľným, prázdny a egoistickým. Sľub vernosti sa môže odohrávať na troch rozličných rovinách. Môžeme hovoriť o záväzku nejakej úlohe, napríklad nejakému projektu, poslaniu, vízii; o záväzku ideálu, napríklad spravodlivosti, pravde či kráse; a o záväzku inému človeku, napríklad v manželstve. Do tohto posledného patrí aj záväzok napríklad rehoľnému stavu, či kňazstvu, hoci tieto záväzky sú celistvejšie: určite zahŕňajú aj úlohu a ideál“ (Bubák, 2005).

- **Obetavosť** – Hlinka (1994, s- 345) tvrdí, že je to istá: „obeta, spojená s mnohorakým zriekaním sa pohodlia, bohatstva, spoločenského postavenia, kariéry a mnohých iných

hodnôt, naráža na egoistické a egocentrické sklony ľudského ja a len v zriedkavých prípadoch je človek schopný a ochotný obetovať všetko za čisto duchovné hodnoty. Ťažkosť sa stupňuje navyše tým, že ide o neporovnateľnosť toho, čoho sa človek zrieka, s tým, z lásky k čomu to robí. Preto sú obetaví ľudia takí zriedkaví.“

3 TEOLOGÁLNE ČNOSTI AKO NADPRIRODZENÁ POMOC ČLOVEKU K JEHO DOKONALOSTI

„Ludské čnosti sú zakorenené v teologálnych čnostiach, ktoré uspôsobujú schopnosti človeka, aby mohli mať účasť na Božej prirodzenosti. Teologálne čnosti sa totiž vo vzťahu bezprostredne vzťahujú na Boha. Robia kresťanov schopnými žiť vo vzťahu s Najsvätejšou Trojicou. Pôvodcom, dôvodom a predmetom teologálnych čností je jeden Boh v troch osobách. Teologálne čnosti sú základom, dušou a charakteristickou vlastnosťou morálneho konania kresťana. Stvárnajú a oživujú všetky morálne čnosti. Boh ich vlieva do duše, aby sa stali schopnými konať ako jeho deti a zaslúžili si večný život. Teologálne čnosti sú zárukou prítomnosti a pôsobenia Duch Svätého v schopnostiach človeka. Teologálne čnosti sú tri: viera nádej a láska“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č.1812-1813).

Benedikt XVI. vo svojej encyklike Boh je láska (2005, č. 39) tvrdí, že: „viera, nádej a láska patria spolu. Nádej sa prejavuje zvlášť v čnosti trpezlivosti, ktorá neprestáva konať dobro ani zoči-voči zjavným neúspechom, a v čnosti pokory, ktorá prijíma Božie tajomstvo a dôveruje mu aj v temnotách. Viera nám ukazuje Boha, ktorý nám dal svojho Syna a tak v nás vyvoláva víťaznú istotu, že je naozaj pravda: Boh je láska! Takto premieňa našu netrpezlivosť a naše pochybnosti v presvedčivú nádej, že Boh drží svet vo svojich rukách a že napriek každej temnote víťazí, ako to jasne ukazujú úchvatné obrazy na konci Apokalypsy. Viera, vedomá si Božej lásky, ktorá sa nám ukazuje na kríži v Ježišovom prebodnutom srdci, vyvoláva aj v nás lásku. Ona je svetlom – napokon jediným –, ktoré stále novým spôsobom prežaruje temný svet a dáva nám odvahu žiť a pracovať. Láska je možná a my sme schopní prežívať ju, lebo sme stvorení na Boží obraz. Uskutočňovať lásku a tak umožniť Božiemu svetlu, aby prenikalo do sveta.“ Lyko (2009, s. 36) tvrdí: „Všetky teologálne čnosti sú darom od Boha, sú pre človeka zjavením Božej dobroty v jeho srdci“.

3.1 Viera, základ kresťanského náboženstva

Podľa Benedikta XVI. (2007, č. 7): „viera je „habitus“, teda trvalá dispozícia duše, vďaka ktorej v nás začína večný život a rozum je vedený, aby súhlasil s tým, čo nevidí.“

Strieženec (1996, s. 235) charakterizuje vieru ako: „vyjadrenie dôvery, spoľahnutie na istoty, záruky, presvedčenie o dodržaní záväzkov. Viera sa neopiera o rozumové dôkazy, ale je prejavom absolútnej dôvery, až spoľahnutia sa na inú osobu (veriť niekomu). „Veriť

v niečo“ znamená prijímanie istých obsahov, výpovedí, výrokov, ideí. Jeden z prístupov ku klientovi, ktorý vychádza z viery k sociálnemu pracovníkovi, viery v jeho odbornosť, ľudský prístup, zmysel pre pochopenie krízovej situácii klienta vyúsťujúci do viery vo vlastné sily, t.j. schopnosti prekonať momentálny kolízny či kritický stav.“ Ježiš Kristus povedal: „Kto verí vo mňa, nie vo mňa verí, ale v toho, ktorý ma poslal. A kto vidí mňa, vidí toho, ktorý ma poslal. Ja som prišiel na svet ako svetlo, aby nik, kto verí vo mňa, neostal v tmách. Ak niekto počúva moje slová, a nezachováva ich, ja ho nesúdim, lebo som neprišiel svet súdiť, ale svet spasit'. Kto mnou pohŕda a neprijíma moje slová, má svojho sudcu“ slovo, ktoré som hovoril, bude ho súdiť v posledný deň. Lebo ja so nehovoril sám zo seba, ale Otec, ktorý ma poslal, ten mi prikázal, čo mám povedať a čo mám hovoriť. A vie, že jeho príkaz je večný život. Čo teda hovorím, hovorím tak, ako mi povedal Otec.“ (Jn 12, 44-50). V Katechizme Katolíckej cirkvi (2007, č. 1814-1816) sa píše: „Vierou veríme v Boha a všetko, čo nám zjavila čo nám svätá Cirkev predkladá veriť. Viera bez nádeje a lásky nezjednocuje veriaceho naplno s Kristom a nerobí ho živým údom jeho tela. Služba viere a svedectvo o nej sú potrebné na spásu.“ Ak chceme byť spasení, musíme veriť a vyznávať Boha. Ježiš Kristus nám v evanjeliu podľa Matúša (10, 32-33) hovorí: „Každého, kto mňa vyzná pre ľuďmi, aj ja vyznám pred svojím Otcom, ktorý je na nebesiach. Ale toho, kto mňa zaprie pred ľuďmi, aj ja zapriem pred svojím Otcom, ktorý je na nebesiach,“ Benedikt XVI. (2009, č. 18) hovorí, že: „kresťanská viera sa stará o rozvoj, pričom nepočíta s privilegiami ani s mocenským postavením, ba ani so zásluhami kresťanov, ktoré tu boli a dodnes existujú popri všetkých prirodzených obmedzeniach, ale zakladá si len na Kristovi, na ktorého treba zameriavať každé opravdivé povolanie na integrálny ľudský rozvoj.“

Ján Pavol II. (1995, č. 28) tvrdí, že: „bezpodmienečné vyjadrenie sa za život nadobúda plný náboženský a morálny význam, keď prýšti z viery v Krista, je ňou utvárané a z nej čerpá silu. Nič viac nepomáha zaujať správny postoj v konflikte smrti a života, do ktorého sme ponorení, ako viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom a prišiel k ľuďom, aby mali život a aby ho mali hojnejšie je to viera v Zmŕtvychvstalého, ktorý premohol smrť; viera v Kristovu krv, ktorá volá hlasnejšie než Ábelova.“

Kiczko (1997, s. 278) definuje vieru ako: „postoj, keď niečo prijímame bez toho, aby sme to overili, dokázali a zdôvodnili. V niektorých prípadoch sa viera vzťahuje na obsahy, ktoré môžu prejsť procesom overovania a zdôvodňovania a stať sa poznaním. Inokedy je obsahom viery niečo, čo zásadne prekračuje možnosti poznania (napr. náboženská viera).“

„Existuje len jeden Boh, ktorý je Stvoriteľ neba i zeme, a preto je aj Bohom všetkých ľudí. Z tohto spresnenia vyplývajú najmä dve skutočnosti: že iní bohovia naozaj nie sú Boh a že celá realita, v ktorej žijeme, má vzťah k Bohu, ktorý ju stvoril. Nie nejaký boh, ale jediný, pravý Boh, on sám je pôvodcom všetkého, čo jestvuje; všetko pochádza z moci jeho stvoriteľského Slova“ (Benedikt XVI., 2005, č. 9). „Cirkev dostala od svojho zakladateľa Ježiša z Nazareta, ktorý je jediný prostredník medzi Bohom a ľuďmi, prisľúbený Mesiáš poverenie, aby ohlasovala jeho blahozvesť všetkým národom a aby svoju vieru dosvedčovala svedectvom života svojich členov“ (Lyko, 2009 s. 10).

3.2 Čnosť nádeje, pilier morálnosti

Benedikt XVI. (2007, č. 1) tvrdí, že: „vykúpenie nám bolo darované v tom zmysle, že nám bola darovaná nádej, odôvodnená nádej. Jej sila nám umožňuje čeliť prítomnosti. Prítomnosti, ktorá je aj ťažkou súčasnosťou a možno ju prijímať a žiť, ak smeruje k cieľu a ak si týmto cieľom môžeme byť istí, ak je tento cieľ taký veľký, že stojí za námahy spojené s cestou k nemu.“

„Nádej je teologálna čnosť, ktorou túžime po nebeskom kráľovstve a po večnom živote ako po svojom šťastí, pričom vkladáme svoju dôveru do Kristových prisľúbení a nespoliehame sa na svoje sily, ale na pomoc milosti Ducha Svätého“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1817). Piwowarski (1996, s. 98-98) tvrdí, že: „nádej prikazuje človeku vidieť v Bohu najvyššie a vytúžené Dobro, ku ktorému sa neustále uberá a od ktorého očakáva spásu. Táto spása, ktorá sa už uskutočnila v Ježišovi Kristovi, sa musí za spoluúčasti Boha neustále realizovať oslobodzovaním sa človeka od hriechu, prejavujúceho sa v rozmanitom otroctve a v ekonomickom, politickom, ideovom, kultúrnom odcudzení. Hlavnými smermi rozvoja súčasného kresťanského učenia o nádeji sú: spoločenský charakter kresťanskej nádeje a spojenie medzi očakávaním na večnú spásu a angažovanosťou pri budovaní lepšieho sveta na zemi.“

Benedikt XVI. (2007, č. 27) tvrdí, že: „pravou, veľkou nádejou človeka, ktorá pretrvá napriek všetkým sklamaniam, môže byť jedine Boh – Boh, ktorý nás miloval, ktorý nás miluje až do konca, až do krajnosti.“

Strieženec (1996, s. 125-126) hovorí o nádeji ako o: „emočnom prežívaní pri očakávaní nejakej želanej udalosti. Nádej plní úlohu vnútorného regulátora činnosti. Pri silnej motivácii nádej pretrváva aj napriek nepriaznivým podmienkam. Keď prichádza klient z vlastného rozhodnutia za sociálnym pracovníkom, vyjadruje mu dôveru a tiež nádej, že svoju sociálnu kolíziu s pomocou sociálneho pracovníka odstráni alebo zmierni. Je

povinnosťou sociálneho pracovníka rozvíjať prípadne udržiavať u klienta nádej ako motivačný prvok (nie však slepú nádej).“

Benedikt XVI. (2007, č. 30) hovorí: „človek má v reťazi dní mnohé nádeje – menšie či väčšie –, rozličné v rôznych obdobiach svojho života. Niekedy sa môže zdať, že jedna z týchto nádejí ho úplne uspokojuje a že iné nádeje nepotrebuje. V mladosti to môže byť nádej na veľkú a uspokojujúcu lásku: nádej na isté miesto v zamestnaní, ten alebo onen rozhodujúci úspech na celý život. Keď sa však tieto nádeje stanú skutočnosťou, zrazu jasne vidieť, že to v skutočnosti nebolo všetko. Stáva sa jasným, že človek potrebuje nádej, ktorá ide ponad všetko. Stáva sa jasným, že mu môže stačiť len niečo nekonečné, niečo, čo bude vždy viac, než by mohol dosiahnuť.“ A dodáva že: „Každé vážne a správne ľudské konanie je aktívnou nádejou. Je ňou predovšetkým v tom zmysle, že sa tak usilujeme naplniť naše menšie či väčšie nádeje: riešiť tú či onú úlohu, ktorá je pre našu celkovú životnú púť dôležitá; prispieť naším úsilím, aby sa svet stal trochu jasnejším a ľudskejším a otvorili sa tak aj dvere do budúcnosti. No ak nás neosvetľuje žiara tej veľkej nádeje, ktorú nemôžu zničiť ani malé neúspechy, ani historické zlyhania, každodenné úsilie na naplnenie nášho života a lepšiu budúcnosť nás unavuje alebo sa mení vo fanatizmus. Ak nemôžeme dúfať v niečo väčšie než to, čo môžeme z kroka na krok dosiahnuť a čo nám ponúka politická a ekonomická moc, náš život sa čoskoro zúži a zostane beznádejný. Dôležité je vedieť, že môžem ešte stále dúfať, i keď pre môj život a v danom okamihu navonok už nemám v čo dúfať. Len veľká nádej - istota, že napriek všetkým neúspechom môj osobný život a celé dejiny chráni nezničiteľná moc Lásky, a vďaka nej a pre ňu majú zmysel a sú dôležité, len taká nádej môže v takýchto chvíľach dodať ešte odvahu konať a napredovať“ (Benedikt XVI., 2007, č. 35).

3.3 Láska, vrchol čností

„Láska je teologická čnosť, ktorou milujeme Boha nadovšetko pre neho samého a svojho blížneho z lásky k Bohu ako seba samých“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1822). Ježiš Kristus nám dal prikázanie lásky slovami: „Aby ste sa milovali navzájom ako som ja miloval vás“ (Jn 15, 12) A dodáva: „Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.“ (1 Jn 4, 16) Benedikt XVI. (2009, č. 34) hovorí, že: „láska je darom, ktorý dostali všetci, láska v pravde je silou, ktorá utvára spoločenstvo a zjednocuje ľudí takým spôsobom, v ktorom nie sú bariéry ani hranice. Spoločenstvo ľudí môžeme vytvárať my sami, no nikdy nebudeme môcť iba svojimi silami vytvoriť plne bratské

spoločenstvo, ani nebude podnecované ísť ponad svoje limity, inými slovami stať sa skutočne univerzálnym spoločenstvom. Jednota ľudského rodu, bratské spoločenstvo, presahujúce každé rozdelenie, sa rodí tým, že ho dovedna zvoláva slovo Boha – Lásky.“ „Skutočná láska nie je pocit, ktorý nás uväzní, pohltí, ale je to závažné a premyslené rozhodnutie. Vedť nemilujeme len preto, že milujeme, ale preto, že sme sa rozhodli milovať, rozvíjať. Úmysel milovať nie je ešte sám osebe láskou. Láska je prejav úmyslu a činu. Láska je činnosť, ktorá sa prejavuje skutkami a nie je len pocit. Čo nás priťahuje, má pre nás význam, nenazývajte ešte láskou; zamilovanosť je dočasná záležitosť“ (Strieženec, 1996, s. 107). Benedikt XVI. (2009, č. 1) hovorí o: „Láske v pravde, ktorej svedkom sa Kristus stal svojím pozemským životom a predovšetkým svojou smrťou a zmŕtvychvstaním, je základnou hybnou silou opravdivého rozvoja každého človeka a celého ľudstva. Láska – „caritas“ – je mimoriadna sila, ktorá podnecuje ľudí, aby sa odvážne a veľkodušne angažovali na poli spravodlivosti a pokoja. Je to sila, ktorá má svoj pôvod v Bohu, večnej Láске a absolútnej Pravde“. Benedikt XVI (2005, č. 1) tvrdí, že: „Láska už nie je len ´prikázaním´, ale je odpoveďou na dar lásky, s ktorým nám Boh ide v ústrety.“ „Ľudská láska, ktorá vo svojej najintímnejšej podstate skrze Božiu milosť je už láskou k Bohu, sa musí stať explicitnou láskou k menovanému a v náboženskom zmysle vzývanému Bohu, a tento vývojový dynamizmus je vliaty, vďaka Božej milosti, každej pravej láske. Každá takáto láska nesie v sebe povinnosť rozvoja do explicitnej kresťanskej formy, ktorou je Božská láska. Je však aj naopak pravda, že takáto explicitná, navonok vyjadrená a prejavená láska k Bohu, ktorého milujeme, ale nevidíme, je úplne darovaná v láske k blížnemu, ktorého vidíme“ (Mišovič, 1995, s. 46).

Benedikt XVI. (2005, č. 17) tvrdí, že: „Boh nás miloval ako prvý a ako prvý nás miluje aj naďalej, preto my môžeme odpovedať na jeho lásku našou láskou. Boh nám neprikazuje pocit, ktorý by sme si nemohli vyvolať vo svojom vnútri sami. Miluje nás, dáva nám vidieť a zakúšať svoju lásku a ako odpoveď na toto Božie prvenstvo môže aj v nás vytrysknúť láska. Láska nikdy nie je ukončená ani úplná. V priebehu života sa premieňa, dozrieva, a práve preto zostáva verná sama sebe.“

Ježiš Kristus hovorí: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, z celého svojho srdca, z celej svojej duše, z celej svojej mysle a z celej svojej sily! Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!“ (Mk, 12, 30-31). „Láska k Bohu a láska k blížnemu sa prelínajú: v najmenšom bratovi nachádzame samého Ježiša a v Ježišovi Boha“ (Benedikt XVI. 2005. č. 15).

„Zakúsili sme a začali milovať Boha skutočne a opravdivo, keď sa snažíme milovať blížneho. Všetko, čo pri tom zakusujeme: rozčarovanie, únava je v podstate len spôsob, akým sa snažíme dostať odstup od seba samých, zbaviť sa sebalásky, aby sme sa tak uschopnili priblížiť sa k blížnemu a k Bohu. Je to však najväčšia a najťažšia úloha nášho života. V blížnom, v druhom sa priamo stretávame s vteleným Božím Slovom, lebo v ňom, v blížnom, skutočne prebýva Boh. Ak ho teda milujeme, nezastavujeme dynamiku tejto lásky, čo sa nám stáva, ak sa zatvárame do seba, vtedy Boh skutočne zostupuje do ľudského tela, preto Boh je tam, kde sme my a díva sa na nás z človeka, ktorý je vždy naším blížnym. Tento božský zostup sa predlžuje cez nás, a preto, že Boh nás miluje, pôsobí v nás tak že aj my sme schopní milovať blížneho a milujúc blížneho už milujeme Boha, lebo unášaní Božou láskou k nám (láskou, ktorá ide tak ďaleko, že Boh sám sa stáva naším bratom) nemôžeme robiť inak“ (Mišovič, 1995, s. 46-47).

„Ovocím lásky je radosť, pokoj a milosrdenstvo. Láska vyžaduje dobročinnosť a bratské napomínanie; je dobrotivá, vzbudzuje vzájomnosť, je vždy nezištná, a štedrá; je priateľstvom a spoločenstvom“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2007, č. 1829).

„Prejavy lásky môžu byť: pohlavná láska, sympatie, priateľstvo, láska k prírode, láska k pravde a pod. Sprievodnými sú premenlivé emócie ako nežnosť, nadšenie, žiarlivosť, závislosť. Všeobecne sa uznáva, že láska je protikladom egoizmu“ (Strieženec, 1996, s. 107).

„Ideál lásky uchováva nedotknutý celý duchovný a emotívny náboj aj pre človeka dneška, celú veľkosť univerzálnosti, všetku schopnosť zachrániť spoločnosť od triednych deformácií. Predstavuje preto pravý pôvod sociálnosti celkových dimenzií, zodpovedajúcich požiadavkám a potrebám ľudí, ktorí môžu nájsť uspokojenie iba v láske“ (Spiazzi, 1997, s. 138). „Aj my sa v našom živote a v našej činnosti len snažíme milovať Boha a blížneho a oboch tou istou láskou. Iba Boh, ktorý vidí do každého ľudského srdca, rozhodne, či s účinnou milosťou máme túto silu, alebo či všetko, čo robíme, nie je len pekná fasáda, za ktorou pôsobí hlboký a utajovaný egoizmus“ (Mišovič, 1995, s. 46).

Benedikt XVI. (2009, č. 78) v tejto súvislosti hovorí, že: „Božia láska nás vyzýva, aby sme opustili to, čo je obmedzené a neúplné, dáva nám odvahu konať a napredovať v hľadaní dobra pre všetkých, hoci sa neuskutoční okamžite, a tiež keď to, čo sa podarí uskutočniť nám, politickým autoritám a ekonomickým pracovníkom, je vždy menej než to, po čom túžime. Boh nám dáva silu bojovať a trpieť z lásky k spoločnému dobru, pretože on je naše všetko, naša najväčšia nádej.“

„Keby som hovoril ľudskými jazykmi aj anjelskými, a lásky by som nemal, bol by som ako cvendžiaci kov a zuniaci cimbal. A keby som mal dar prorocstva a poznal všetky tajomstvá a všetku vedu a keby som mal takú silnú vieru, že by som vrchy prenášal, a lásky by som nemal, ničím by som nebol. A keby som rozdal celý svoj majetok ako almužnu a keby som obetoval svoje telo, aby som bol slávny, a lásky by som nemal, nič by mi to neosožilo. Láska je trpezlivá, láska je dobrotivá; nezávidí, nevypína sa, nevystavuje sa, nie je nehanebná, nie je sebecká, nerozčuľuje sa, nemyslí na zlé, neteší sa z nepravosti, ale raduje sa z pravdy. Všetko znáša, všetko verí, všetko dúfa, všetko vydrží. Láska nikdy nezanikne“ (1 Kor, 13, 1-8).

Benedikt XVI. (2005, č. 18) v tejto súvislosti tvrdí: „ak kontakt s Bohom v mojom živote úplne chýba, môžem v druhom človeku vždy vidieť len druhého a nedokážem v ňom spoznať Boží obraz. Alebo ak v mojom živote úplne vynechám pozornosť voči blížnemu, budem chcieť byť len 'zbožný' a plniť si 'svoje náboženské povinnosti', vytratí sa aj môj vzťah k Bohu. Vtedy je takýto vzťah iba korektný ale bez lásky. Len moja ochota ísť v ústrety blížnemu a prejaviť mu lásku ma robí citlivým aj voči Bohu. Len služba blížnemu otvára moje oči, aby som videl, čo pre mňa robí Boh a ako ma miluje. Láska k Bohu a láska k blížnemu sú nerozlučné, sú jediným prikázáním. Obe však žijú z vládnej lásky Boha, ktorý nás miloval ako prvý. Tak už nejde o prikázanie, uložené zvonku, ktoré nám predpisuje nemožné, ale o skúsenosť lásky, darovanej zvnútra, ktorá si zo svojej povahy vyžaduje, aby sa šírila ďalej.“

„Ak dokážeme milovať, ak patríme k tým, ktorí našli iných v nezištnej láske, nie len tak napochytr počas krátkych príjemných chvíľ, ale v šedivom každodennom živote. V tejto činnosti nájdeme Boha a môžeme tvrdiť, že všetky modlitby, liturgia, pobožnosti, právo a cirkevné inštitúcie sú len prostriedkami k tomu, aby sme milovali Boha a blížneho, lebo Boha môžeme milovať jedine v blížnom“ (Mišovič, 1995, s. 48).

Benedikt XVI. (2009, č. 2) tvrdí, že: „Láska je opravdivou podstatou osobného vzťahu s Bohom a s blížnym. Je princípom nielen bezprostredných vzťahov medzi priateľmi, príbuznými a v malých skupinách, ale aj princípom sociálnych, ekonomických a politických vzťahov v ich najširších dimenziách. Pre Cirkev – formovanú náukou evanjelia – je láska všetkým. Láska je najväčší dar, ktorý Boh daroval ľuďom; je jeho prisľúbením a našou nádejou.“

V liste Kolosanom (3, 12-14) sa píše: „Ako Boží vyvolenci, svätí a milovaní, oblečte si hlboké milosrdenstvo, láskavosť, pokoru, miernosť a trpezlivosť. Znášajte sa navzájom

a odpúšťajte si, ak by mal niekto niečo proti druhému. Ako Pán odpustil vám, tak aj vy! Ale nad všetko toto majte lásku, ktorá je zväzkom dokonalosti!“

Benedikt XVI. (2009, č. 30) tvrdí, že: „láska nie je nejaký neskorší dodatok, akoby akýsi príviesok k už skončenej práci rôznych disciplín, ale už od začiatku vedie s nimi dialóg. Požiadavky lásky neprotirečia požiadavkám rozumu. Ľudské poznanie je nedostatočné a závery vied samy nemôžu ukázať cestu k integrálnemu rozvoju človeka.“ Dôležitá je aj kresťanská láska, ktorá „buduje vzťahy medzi ľuďmi. A to ta medzi jednotlivcami ako aj medzi rodinami, regiónmi, národmi. Aby všetci ľudia –veriaci i neveriaci – cítili z kresťanov solidaritu, súcitu, odhodlanie pomôcť, ochotu venovať čas, počúvať. Takto môžu zasievať pokoj do srdca všetkých tých, ktorí sa s nimi stretnú. Najmä však tých, ktorí pomoc najviac potrebujú: vdovy, siroty, väzni, chorí, nezamestnaní, zotročení škodlivou závisťou, vyhnanci, ľudia bez domova, vlasti, uznania svojich základných práv a chudobní každého druhu“ (Lyko, 2009, s. 25).

4 DISKUSIA

Každý jeden človek svojím narodením sa vydáva na cestu. Ako môžeme pozorovať cesty sú rozdielne. Niekedy je to cesta hrboľatá, inokedy cesta veľmi dobre udržiavaná. No nech ideme po akejkolvek ceste, dôležité je prísť k cieľu. Cieľ je to, čo človeka ženie stále viac a viac vpred. Ak je cieľ správny, dokáže prekonávať prekážky, ktoré nám stoja v ceste, s ľahkosťou a pokojnosťou. Ak sa však stane, že stratíme svoj cieľ, stávame sa nespokojnými a blúdime. No kresťan je človek, ktorý by nikdy nemal stratiť svoj cieľ. V živote každého človeka nastanú chvíle, ktoré v ňom vyvolajú mnohé otázky a on nenájde na ne odpoveď. Človek na ceste za dokonalosťou bude cítiť samotu.

Slovo kresťan znamená – každý, kto verí v Ježiša Krista, Božieho Syna. Svätý Pavol kresťanom v Ríme (Rim 14, 7-8) napísal: „Nik z nás totiž nežije pre seba a nik pre seba neumiera, lebo či žijeme, či umierame, umierame v Pánovi.“ A to je naša jasná dokonalosť. Malo by byť samozrejmosťou, že tým, že som kresťan, musím mať aj určitú zodpovednosť. V živote nebude stačiť, ak budem žiť len sám pre seba, ale bude dôležité, ako budem žiť pre druhých. Je to veľmi ťažká cesta dokázať pozerat' sa na cieľ a zároveň kráčať cez prekážky života. A práve pri hľadaní správnej cesty, ktorá vedie k dokonalosti, nám pomáhajú čnosti, ktoré sme dostali.

Rozvážnosť nám pomáha rozlišovať, čo je dobré a čo je zlé. Čo máme robiť, aby sme sa stali dobrými kresťanmi a čomu sa máme vyvarovať, aby sme neupadli do zatratenia.

Spravodlivosťou sa snažíme správne rozhodnúť, čo je spravodlivé a čo nie. Je ťažké byť spravodlivým sudcom v situáciách, keď nám nie je jasné, komu čo patrí. V takom prípade je dobré vypočuť si všetky strany a správne sa rozhodnúť a to je skutočne veľmi ťažké.

Veľa ľudí má strach zo smrti, boja sa, čo bude, keď príde ten veľký deň a Pán si ich povolá k sebe. V týchto obavách a pocitoch strachu nám pomáha mravná sila. Pomáha nám aj pri pokušeniach, keď človeka diabol pokúša a chce nás naviesť na zlé, aby sme sa stali nemorálnymi.

Mierny človek túži po dobrom a nezaoberá sa svojimi pudmi. Chce konať dobro, držať sa ho, aj keď jeho telo túži po rozkoši. V každej situácii sa drží konaním dobra.

Každý človek v niečo verí. Ale správny kresťan by mal v prvom rade veriť v Boha. Spoliehame sa na neho a utiekame sa k nemu s dôverou a často ho o niečo prosíme. Často sa stretáme s otázkou: „Ako môžete veriť v Boha, keď ho nikto nikdy nevidel?“ Ako to že nevidel? Ved' sa nám už toľkokrát ukázal v zjaveniach a dokonca nám poslal svojho syna Ježiša Krista, aby nás vykúpil. Existuje veľa dôkazov o tom, že Boh je. Ved' nad nami

musí niekto byť, kto nás riadi. Boh je skutočný, existuje a treba v neho veriť. Len ak veríme, máme sa na koho obrátiť.

Každý človek má schopnosť nielen nádej dostávať, ale ju aj dávať. Sociálny pracovník dá svojmu klientovi nádej na úspešné vyriešenie jeho problému, doktor dáva nádej na úspešné uzdravenie, učiteľ dáva nádej na úspešné zvládnutie skúšky. Však najväčšou nádejou pre kresťana je po smrti prísť do nebeského kráľovstva a mať účasť na večnom živote v nebi.

Láska je vrcholom všetkých čností. Lásku môže človek prejavovať k rodičom, súrodencom, priateľom, deťom, spolužiakom, veciam, záľubám a aj k neprajníkom. Ale najväčšia láska, je láska k Bohu. Lebo „Boh je láska; a kto ostáva v láske, ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom“ (1 Jn 4, 16). Je dôležité milovať aj svojich nepriateľov. Ak ich dokážeme milovať, dokážeme im odpustiť ich zlé previnenia, ktoré spáchali voči nám a voči ostatným.

Každému je známe podobenstvo, v ktorom Ježiš vysvetľuje, ako ťažko sa bohatí ľudia dostanú do nebeského kráľovstva. Bohatý mladík sa pýta Ježiša (Mt 19, 16): „Učiteľ, čo dobré mám robiť, aby som mal večný život?“ Túto otázku by mu určite položil aj dnešný človek, ktorý túži byť spasený. A Ježiš (Mt 19, 17) mu odvetil: „...zachovávaj prikázania!“ Mladík poznal prikázania, zachovával ich a žil podľa nich. Bol síce bohatý, ale svoj majetok buď zdedil, alebo ho získal počestnou prácou, to nikto nevie. Ale určite ho získal počestnou prácou, keďže žil podľa prikázaní. Dnešní boháči len okrádajú svojich zamestnancov, nútia ich pracovať často soboty, nedele, len aby si čím viac toho nahonobili. Okrádajú nielen zamestnancov, ktorí sa snažia poriadne si zarobiť, aby užívali svoje rodiny, ale často okrádajú aj štát. Ale pred tým si každý zakrýva oči a je ticho. Ale to nie je prípad tohto mladíka. Tento mladík bol dobrý a určite omnoho lepší ako mnohí z nás. Mladík mu povedal (Mt 19,20): „Toto všetko som zachoval. Čo mi ešte chýba?“ Ježiš mu odvetil (Mt 19, 20): „Ak chceš byť dokonalý, choď, predaj, čo máš, rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi.“ Takúto odpoveď mladík nečakal a nevedel, ako by to mal splniť. Mal kopy majetku, veľa peňazí. Kam s tým všetkým? Predať! Rozdať! Nevedel a netušil, tak odišiel veľmi smutný. Ježiš svojim učeníkom povedal: „Veru, hovorím vám: Bohatý ťažko vojde do nebeského kráľovstva. Ba hovorím vám: Ľahšie je ťave prejsť cez ucho ihly, ako boháčovi vojsť do Božieho kráľovstva“ (Mt 19, 23-24). Čo si o tomto máme myslieť? Vari byť bohatým je niečo zlé? A vlastne ako môže ťava prejsť uchom ihly? Veď ťava je taká veľká a uško ihly také malé. To sa nikto nemôže dostať do Božieho kráľovstva. Ježiš to vysvetľuje takto: „Ľuďom je to nemožné, ale Bohu je všetko možné“ (Mt, 19, 26). Pekne nám to Ježiš vysvetlil. Aj keď nie sme bohatí, môže nám pri vstupe do

nebeského kráľovstva brániť niečo iné. Či už je to pýcha, nenávisť, naše zlé návyky, túžby a mnohé iné veci. Bohu je možné, že sa polepšíme, aj keď my sami tomu neveríme. Stále nás bude pokúšať diabol, ale my mu musíme stále odolávať. Ak to my sami nedokážeme, musíme sa celí odovzdať Bohu. Boh nám pomôže prekonať tento ťažký boj s diablom a spoločne nad ním vyhrať. Len tak budeme dokonalí, ak sa celí odovzdáme Bohu a budeme plniť prikázania a všetko čo nám on káže. Toto je cesta dosahovania kresťanskej dokonalosti.

Piwowarski (1996, s. 174) podľa neho: „sa sociálna spravodlivosť sústreďuje na spoločné dobro – požaduje, aby si skupiny plnili svoje povinnosti voči širšiemu spoločenskému dobru a aby boli v globálnej spoločnosti vytvorené také možnosti, aby skupiny mohli podľa svojich vlastných potrieb čerpať zo spoločného dobra.“ Tu ide o to, aby ľudia navzájom konali dobro, nerobili si napriek. Veď, kde to vlastne žijeme?, Keby sa ľudia navzájom neokrádali, nenadávali si, nerobili si napriek, jeden druhému nezávideli aj ten nos medzi očami, veru, nežilo by sa nám bez toho lepšie a nebol by to potom len spoločenský boj? Musíme byť spravodliví, nesmieme si brať to, čo nám nepatrí. Rozhodujme a konajme spravodlivo. Snažme sa s každým dobre vychádzať, navzájom si pomáhať, žiť spravodlivo, teda žiť podľa prikázaní. Veď, keď budeme dodržiavať prikázania, budú z nás morálni ľudia, a budeme žiť v morálne dobrom štáte. Lebo desatoro nie sú prikázania od Boha len pre kresťanov, ale týkajú sa každého z nás. Desatoro je akoby súčasťou morálky.

Dokonalosť a sociálna spravodlivosť navzájom spolu súvisia. Je dôležité, aby sociálny pracovník bol dokonalý a hlavne, aby bol spravodlivý. K tomuto mu napomáhajú čnosti či už ľudské, teologálne a tiež aj sociálne.

ZÁVER

Použitá literatúra nám napomohla k stanoveným cieľom. Dala nám do súvisu cestu kresťanskej dokonalosti s cestou sociálnej spravodlivosti a ako toto všetko môže napomôcť sociálnemu pracovníkovi. Ak je sociálny pracovník dokonalý, vie ako má pomôcť svojim klientom a chce im pomôcť a dostať ich z nepriaznivej sociálnej situácie. Ak je sociálne spravodlivý, prostredníctvom čností vie ľahko prísť na to čo je správne, čo je dobré a spravodlivé. Zistila som, že čnosti napomáhajú pomocným pracovníkom na ceste k ich cieľu, ktorým je dobro pre klienta. Bolo ťažké získať literatúru, ktorá by sa zaoberala čnosťami. A zohnala som len jednu knihu, ktorá sa venuje sociálnymi čnosťami. V budúcnosti by som odporučila, aby sa viac autorov venovalo čnostiam a osobitne sociálnym čnostiam. Veď sociálne čnosti napomáhajú sociálnym pracovníkom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- KICZKO, L. 1997. *Slovník spoločenských vied*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 303 s. ISBN 80-08-02592-1.
- PESCHE K. H. 1995. *Kresťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1995. 695 s. ISBN 80-7021-331-0.
- BUČKO, L. 2003. *Na ceste k oslobodeniu*. Nitra: Spoločnosť Božieho slova, 2003. 544 s. ISBN 80-85223-34-1.
- LYKO, M. – LEHOCZKÁ, L. 2009. *Antropologické východiská pre sociálnu prácu a sociálne služby*. Nitra: UKF, 2009. 211 s. ISBN 978-80-8094-590-9.
- LYKO, M. 2007. *Kardinálne čnosti v rodine vo svetle učenia Katolíckej cirkvi, ich misijný a sociálny rozmer*. Nitra: UKF, 2007. 74 s. ISBN 978-80-8094-134-5.
- MAŘÍKOVÁ, H. - PETRUSEK, M. - VODÁKOVÁ, A. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolium, 1996. 750 s. ISBN 80-7184-161-1.
- STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD, 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.
- HLINKA, A. 1994. *Každý sa môže zmeniť*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1994. 405 s. ISBN 80-85405-32-6.
- PIWOWARSKI W. a KOL. 1996. *Slovník katolíckej sociálnej náuky*. Trnava: Dobrá kniha, 1996. 214 s. ISBN 80-7141-129-9.
- MIŠOVIČ, B. 1995. *Antológia štúdií k sociálnej morálke*. Trnava: Dobrá kniha, 1995. 96 s. ISBN 80-7141-066-7.
- SUTOR, B. 1999. *Politická etika*. Trnava: Dobrá kniha, 1999, 380 s. ISBN 80-7141-222-8.
- KÚTNY, I. 2000. *Tri prejavy slobody človeka*. Nitra: Teologický inštitút, 2000. 131 s. ISBN 80-88741-36-X.
- VOJTEK, Š. 2004. *Spravodlivosť, základný pilier pre rozvoj ľudskej spoločnosti*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2004. 132 s. ISBN 80-88741-51-3.
- SPIAZZI, R. 1997. *Základy sociálnej etiky*. Trnava: Dobrá kniha, 1997. 149 s. ISBN 80-7141-167-1.
- CSONTOS, L. 1996. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* Trnava: Dobrá kniha, 1996. 211 s. ISBN 80-7141-132-9.

- ZLATŇANSKÝ, J. - BLATNICKÝ, R. - JAVOR, F. 2007. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Preklad z latinského originálu. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007. 920 s. ISBN 978-80-7162-657-2.
- Sväté písmo starého i nového zákona*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998. ISBN 80-7162-236-2
- BENEDIKT XVI. 2009, *Láska v pravde*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2009. 118 s. ISBN 978-80-7162-786-9.
- JÁN PAVOL II. 1995, *Evangelium vitae*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1995. 195 s. ISBN: 80-7162-097-1.
- BENEDIKT XVI. 2007, *Spe salvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2008. 66 s. ISBN 978-80-7162-700-5.
- BENEDIKT XVI. 2005, *Deus caritas est*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2006. 62 s. ISBN 80-7162-594-9.
- JÁN PAVOL II. 1997, *Redemptor hominis*. [online] 1997, [cit. 2010-02-01]. Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1117272898>>.
- JÁN PAVOL II. 1994, *Dives in misericordia*. [online] 1994, [cit. 2010-02-16]. Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=11172758><http://www.kbs.sk/?cid=111728294383>>.
- DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*. [online] 2010, [cit. 2010-02-20]. Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1118410965>>.
- BUBÁK, M. 2005, *Velkodušnosť*. [online] 2005, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=116%3A22-velkodusnost&catid=24%3Auvahy-o-cnostiach-2004-2005&Itemid=60>.
- BUBÁK, M. 2005, *Dobráckosť*. [online] 2005, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=26%3A2-dobrota&catid=24%3Auvahy-o-cnostiach-2004-2005&Itemid=60>.
- BUBÁK, M. 2006, *Láskavosť*. [online] 2006, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=422%3A2-laskavost&catid=25%3Auvahy-o-laske-2006-2007&Itemid=121>.
- BUBÁK, M. 2004, *Milosrdnosť*. [online] 2004, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=27%3A3-milosrdenstvo&catid=24%3Auvahy-o-cnostiach-2004-2005&Itemid=60>.
- BUBÁK, M. 2005, *Vďačnosť*. [online] 2005, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=115&Itemid=83>.

BUBÁK, M. 2005, *Úprimnosť*. [online] 2005, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=114%3A20-uprimnost&catid=24%3Auvahy-o-cnostiach-2004-2005&Itemid=60>.

BUBÁK, M. 2005, *Vernosť*. [online] 2005, [cit. 2010-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.upc.uniba.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=117%3A23-vernost&catid=24%3Auvahy-o-cnostiach-2004-2005&Itemid=60>.

Všeobecná deklarácia ľudských práv a slobôd. [online] 2010, [2010-01-12]. Dostupné na internete: <<http://www.caplovic.vlada.gov.sk/data/files/4127.pdf>>.